

JERZY NAPIÓRKOWSKI
WSP Bydgoszcz

MOŻLIWOŚCI REALIZACJI PRAKTYK UCZNIOWSKICH W PRZEDMIOCIE PRACA-
TECHNIKA /komunikat z badań/

1. Wprowadzenie

Pracę uczniów rozpatruje się w pedagogice głównie w aspekcie przygotowania do życia, do zadań społecznych i przyszłej pracy zawodowej. Praca, której rezultaty pokazują uczniom, że mogą oni służyć klasie, szkole, rodzicom, narodowi i państwu wywołuje u nich radość i dumę, nazywa się pracą społecznie użyteczną¹.

W wytycznych w sprawie prac społecznie użytecznych w ośmioklasowych szkołach podstawowych terminem "praca społecznie użyteczna" określa się prace i działalność praktyczną uczniów, która skierowana jest na użytek społeczny domu, szkoły lub środowiska, wykonywana jest kolektywnie lub indywidualnie z inicjatywy klasy, samorządu uczniowskiego lub organizowana przez szkołę².

W praktyce szkolnej pojęcie pracy stosowane jest w różnych znaczeniach. Według Tadeusza Nowackiego prace społecznie użyteczne można traktować jako teren praktyki produkcyjnej uczniów, o ile nie jest to teren praktyki społecznej, jak np. opieka uczniów nad młodszymi dziećmi pozbawionymi opieki dorosłych, itp³.

Obecnie obowiązujące programy nauczania zajęć praktyczno-technicznych w szkole podstawowej i wychowania technicznego w liceum ogólnokształcącym w zasadzie nie przewidują zajęć, których celem byłoby wychowanie przez pracę. Obowiązujące treści nauczania oraz ramy pracowni szkolnych nie pozwalają na organizowanie i prowadzenie prac produkcyjnych. Wprawdzie w pracowniach szkolnych wykonuje się różnego rodzaju przedmioty, to

Jednak użyteczność tych wytworów jest w większości przypadków nikła, a warunki w jakich są wytwarzane nie pozwalają na poznawanie procesów produkcyjnych i spraw z nimi związanych, typowych dla współczesnej techniki. Również w większości przypadków organizowane przez szkoły prace społeczne nie wprowadzają młodzieży w nurt pracy produkcyjnej. Prace społeczne są najczęściej przypadkowo dobierane, nie wymagają żadnych lub nikłych kwalifikacji, stąd też nie mogą stanowić właściwego terenu wychowania przez pracę. Dlatego wiadomości o pracy i produkcyjne doświadczenia młodzieży szkół ogólnokształcących są wyjątkowo skromne⁴. Panująca sytuacja braku wiadomości o pracy związanej z produkcją jest niepokojąca głównie dlatego, że ma ona znaczny wpływ na wybór szkoły i zawodu oraz na kształtowanie się stosunku do pracy produkcyjnej w ogóle pracy zawodowej.

Tymczasem w naszym kraju wychowanie przez pracę czyni się /.../ "powszechnie obowiązującą zasadą wychowania socjalistycznego, dostosowaną do okresów rozwoju człowieka, jego naturalnych predyspozycji i warunków środowiska, a samą pracę - najbardziej znaczącą ziarą wartości człowieka w całym okresie jego aktywności zawodowej"⁵. Oznacza to, że dziecko od najmłodszych lat powinno być włączone w powszechny, społeczny proces pracy, którego celem jest takie przygotowanie pracownika, aby uczestniczył on w tworzeniu bytu materialnego i kulturalnego społeczeństwa⁶.

Z tego co dotychczas zostało powiedziane wynika, że na terenie szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego i średniego wychowanie przez pracę w pracowniach szkolnych oraz poprzez organizowanie prac społecznych ma ograniczone możliwości.

Omawiany tu problem znalazł odbicie w programie przedmiotu "praca-technika". Mianowicie jednym z działów tego przedmiotu są tzw. "praktyki uczniowskie"⁷. Praktyki te mają odegrać znaczącą rolę w przybliżeniu młodzieży do działalności produkcyjnej. Pozwolić one mają również w szerszym zakresie, niż to jest możliwe w pracowni szkolnej, opanować umiejętności technologiczne i organizacyjne oraz uczyć młodzież szacunku do pracy fizycznej i każdego wysiłku ludzkiego.

Przyszłościowa realizacja działu "praktyki uczniowskie" wymaga prowadzenia szczegółowych badań, których celem byłoby,

między innymi, ustalenie zakresu i form prowadzenia tego typu praktyk oraz zebrania dotychczasowych doświadczeń obecnej szkoły w tym zakresie. Dalsze rozważania dotyczyć będą omówienia wyników badań prowadzonych przez pracownię metodyki wychowania technicznego WSP w Bydgoszczy nad możliwością realizacji praktyk uczniowskich, a w szczególności: dokonanie próby udzielenia odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie są dotychczasowe doświadczenia w organizowaniu praktyk uczniowskich na terenie zakładów przemysłowych?
- W jakich zakładach pracy można organizować praktyki uczniowskie?
- Jakie prace mogą być wykonywane, na terenie zakładów przemysłowych przez uczniów szkoły ogólnokształcącej?
- Czy zakłady przemysłowe, w środowisku szkoły, są w stanie przyjąć uczniów szkoły ogólnokształcącej na praktyki zawodowe?
- Jakie walory dydaktyczne i wychowawcze można osiągnąć przez praktyki uczniowskie?
- Na jakie trudności napotykają szkoły przy organizowaniu praktyk uczniowskich?
- Jaka powinna być procedura organizowania i prowadzenia praktyk?

Badaniami empirycznymi objęto łącznie 18 zakładów produkcyjnych, w tym 10 na wsi i 8 w miastach. /Zakłady Dzielarskie, Zieleńce Miejskie, Zakłady Przetwórstwa Warzywniczego, Zakłady Jajczarsko-Drobiarskie, Zakłady Lniarskie, PGR, SKR, Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne, Leśnictwa, POM/. Badaniami objęto również 64 nauczycieli ze szkół wiejskich i 86 z miejskich oraz dyrektorów wymienionych zakładów produkcyjnych. Eksperyment, którego celem było sprawdzenie możliwości prowadzenia praktyk, realizowany był przez 6 szkół podstawowych i dwa licea ogólnokształcące w roku szkolnym 1976/77.

Rozpatrując zagadnienia przemysłowych praktyk uczniowskich należałoby wskazać na osiągnięcia, jakie mają w tym zakresie kraje socjalistyczne. Problem wychowania młodzieży przez pracę najbardziej skryształizowany został w Związku Radzieckim, gdzie przeprowadzona reforma szkolnictwa wprowadziła politechniczną szkołę pracy. Szkoły ta uwzględnia różne rodzaje pracy ucznia,

zaznajamia go z ogólnymi dziedzinami produkcji i przysposobienia zawodowego. Zdobywanie przez uczniów doświadczenia w pracy oraz zaznajamianie młodzieży ze sposobami produkcji, wymaga bezpośredniego ich udziału w pracy produkcyjnej. Zgodnie z ogólną koncepcją reformy szkolnictwa w tym kraju przyjęto za punkt wyjścia procesu dydaktyczno-wychowawczego pracę człowieka. W klasach I-VIII uczniowie zdobywają wiadomości i umiejętności techniczne na zajęciach lekcyjnych. Ponadto rozwija się skutecznie takie formy nauczania techniki jak: zajęcia produkcyjne, prace społecznie-użyteczne, praktyki przemysłowe, brygady produkcyjne⁸.

W Niemieckiej Republice Demokratycznej koncepcję wychowania młodzieży przez pracę oparto o ścisłe współdziałanie z zakładami pracy. Przygotowaniu młodzieży do działalności produkcyjnej sprzyja powszechne zrozumienie doniosłości tej sprawy, dysponowanie ogromnym zastępem wykwalifikowanej kadry oraz zgromadzenie dużego doświadczenia z dziedziny kształcenia politechnicznego i produkcyjnego w szkołach zawodowych i przedsiębiorstwach. W niemieckich szkołach średnich jeden dzień w tygodniu przeznaczono na tak zwane nauczanie produkcyjne w zakładach pracy, w których zorganizowane są oddziały szkoleniowe z bogato wyposażonymi pracowniami technologicznymi. Praktykująca w zakładzie pracy młodzież, w dalszym ciągu się uczy, chociaż jedną z głównych metod nauczania jest praca produkcyjna na określonym stanowisku roboczym.

Tak więc koncepcja kształcenia politechnicznego w NRD zakłada przygotowanie młodego pokolenia do pracy i życia, do jego udziału w procesie naukowo-technicznego rozwoju społeczeństwa⁹.

Podobne elementy wychowania młodzieży przez pracę dostrzec można w Bułgarii. Wprowadzona reforma systemu oświatowego w roku 1973/74 oparta jest na dalszej demokratyzacji tego systemu i podniesieniu wykształcenia ogólnego całego społeczeństwa. Szczególny nacisk położono na powiązanie szkoły z życiem oraz nauczania z pracą fizyczną młodzieży. Wdrażaniu młodzieży do pracy fizycznej służyć będzie szeroko rozumiany system prac społecznie użytecznych na rzecz szkoły i środowiska. Na prace tego rodzaju przeznaczają się w klasach I-X wymiar czasu odpowiadający dwutygodniowej liczbie godzin zajęć szkolnych¹⁰.

Węgierski system oświatowy nie uwypukla wyraźnie pracy przemysłowej uczniów w zakładach pracy w pojęciu doświadczeń NRD-wskich. Główną uwagę skupiono wokół unowocześniania pracy szkoły, zwiększania jej funkcji wychowawczych. Ponadto w dość szerokim zakresie uwzględnia się wycieczki do zakładów pracy oraz prace społeczno-użyteczne¹¹.

Próby poszukiwania metod wychowania młodzieży przez pracę rozpoczęto w Czechosłowacji już w latach 1956/57. W roku 1957/1958 pracowało w Czechosłowacji 50 szkół z próbnymi programami realizującymi elementy kształcenia politechnicznego. Część tych szkół współpracowała bezpośrednio z zakładami produkcyjnymi. Zgodnie z założonym programem, uczniowie co dwa tygodnie spędzali jeden dzień /w liczbie 6 godzin/ bezpośrednio w pracy, podczas której w charakterze pomocników i robotników przechodzili przez różne stanowiska robocze. Praktyka wykazała jednak, że nie wszystkie założenia wstępne sprawdziły się. Spowodowane to było głównie brakami kadrowymi i nieodpowiednimi warunkami materialnymi¹².

Analizując poszczególne koncepcje wychowania młodzieży przez pracę, można dostrzec, że tendencje oświatowe dla krajów socjalistycznych są zbieżne. Dominuje wyraźnie tendencja ścisłego wiązania szkoły z życiem i praktyką, wdrażania młodzieży w nurt przeobrażeń ekonomicznych i gospodarczych kraju.

Rozpatrując zagadnienie realizacji wychowania młodzieży przez pracę w warunkach naszego kraju, należałoby przeanalizować i wykorzystać doświadczenia, jakie posiada w tym zakresie Związek Radziecki, Czechosłowacja, Niemiecka Republika Demokratyczna i inne kraje socjalistyczne. Szczególnie przydatne mogą okazać się doświadczenia ZSRR i NRD w zakresie prac możliwych do wykonania przez młodzież szkolną na terenie zakładów przemysłowych i pracowni szkolnej oraz organizacji tego rodzaju zajęć.

Na przestrzeni ostatnich 10-12 lat w naszym kraju poczyniono znaczny postęp w zakresie wdrażania młodzieży szkolnej do pracy fizycznej na rzecz szkoły lub środowiska. Jednak wciąż jeszcze nasze szkolnictwo poszukuje form organizacyjno-technicznych rozwiązania problemu praktyk uczniowskich na płaszczyźnie

szkola - zaklad pracy. Wprawdzie wprowadzenie wytycznych w sprawie prac społecznie użytecznych Zarządzeniem Ministra Oświaty z 1963 roku w pewnym zakresie usankcjonowało zagadnienie procesu wychowania młodzieży przez pracę, to jednak w praktyce nie ustrzegło od dowolności interpretacji tego postanowienia przez szkoły i ogół nauczycieli. Stąd też wytyczne nie mogły stanowić pełnego materiału do systematycznego, planowego, realizowania określonych prac i nie zawsze wykonywane prace dawały oczekiwane efekty wychowawcze. Ponadto tego typu zajęcia mają charakter pozalekcyjny i dlatego też często w wielu szkołach lekceważono je.

Jeżeli w realizacji praktyk uczniowskich mamy bazować na obecnie realizowanych pracach społecznie użytecznych to należałoby prześledzić dokładnie dotychczasowy dorobek w tej dziedzinie, aby uniknąć błędów popełnionych do tej pory.

Literatura przytacza coraz więcej przykładów eksperymentalnego organizowania tego rodzaju praktyk na terenie zakładów pracy. Doświadczenia i uzyskane wyniki są nader obiecujące. Mianowicie okazuje się, że zakłady pracy posiadają odpowiednią bazę, i kadrę fachowców, która może zabezpieczyć warunki do realizacji praktyk uczniowskich, a między innymi, zapewnienie fachowej opieki na terenie fabryk, odzież ochronną, posiłki regeneracyjne, dowóz do pracy i inne¹³.

Oto kilka wniosków z dotychczas przeprowadzonych eksperymentów, które mogą być wykorzystane do realizacji praktyk uczniowskich:

1. Dobrze zorganizowana i wykorzystana praca budzi wśród uczniów poczucie dumy własnej wartości i tak bardzo potrzebnych do kształtowania właściwych postaw.
2. Nawet drobne prace wykonywane systematycznie przynoszą zysk szkole i zakładowi produkcyjnemu. Jest to ważny aspekt wychowawczy i ekonomiczny.
3. Praca w zakładzie jest nie tylko lekcją wychowania obywatelskiego, lecz również uzupełnieniem zajęć praktyczno-technicznych, lekcji fizyki, chemii /ma duże wartości dydaktyczne/.
4. Przy wykonywaniu prac młodzież nabiera znacznej sprawności manualnej.

5. Pobyt w zakładzie daje uczniom możliwość zetknięcia się z cyklem produkcyjnym, zapoznaje w sposób bezpośredni z wieloma zawodami, przybliża je i daje wyobrażenie o potrzebnych kwalifikacjach i wymaganiach zawodowych.
2. Możliwości prowadzenia praktyk uczniowskich w świetle doświadczeń nauczycieli wychowania technicznego.

Zebrany materiał pogrupowano według środowisk i rodzajów zakładów przemysłowych.

W środowisku wielkomiejskim badani wskazywali na możliwości realizacji praktyk uczniowskich w następujących typach zakładów przemysłowych: w zakładach przemysłu maszynowego, włókienniczego, budownictwa oraz w miejskich przedsiębiorstwach gospodarki komunalnej, głównie w zieleni miejskiej.

Oto prace, które, zdaniem badanych nauczycieli mogą stanowić przedmiot praktyk uczniowskich:

- drobne prace montażowe w procesie produkcyjnym,
- prace na zapleczu w magazynach i narzędziowniach, segregacja detali,
- prace porządkowe na terenie zakładu,
- wykonywanie opakowań, pakowanie wykonanych detali, przygotowanie do wysyłki,
- naklejanie nalepek na wyrobach,
- transport wewnątrz zakładu drobnych detali,
- usuwanie z cewek przędzalniczych pozostałej przędzy,
- oczyszczanie nicielnic i płoz,
- wymiana pustych cewek w ramach szwalniczych,
- prace porządkowe wokół budowlanych obiektów,
- urządzenie terenów zabaw dla dzieci,
- prace zadrzewieniowe - sadzenie krzewów i drzew ośdobnych,
- prace malarskie - malowanie ogrodzeń, sprzętu ogrodzeniowego dla dzieci,
- malowanie w nowym budownictwie drzwi i okien,
- porządkowanie terenu budowy,
- zakładanie klombów kwiatowych,
- przekopywanie trawników i wysiew świeżej trawy,
- usuwanie zeschłych liści,

- malowanie ławek parkowych, koszy na papiery, słupków, barierek,
- prace związane z ręcznym sortowaniem owoców i warzyw,
- nakładanie owoców i warzyw do słoików.

Wymienione zakłady mogą równocześnie przyjąć do pracy od kilkunastu do kilkadziesiątu uczniów w wieku od 10 - 11 do 18 lat. W większości z nich praktyki mają być organizowane przez cały czas. Prace sezonowe występują jedynie w zakładach przetwórstwa owocowo-warzywniczego i zakładach zieleni i lasach.

Odrębnym zagadnieniem, niezmiernie ważnym, jest rozważanie możliwości przeniesienia wielu prac zleconych przez zakłady produkcyjne do wykonania na teren szkoły. Prace te wykonywane byłyby w pracowniach szkolnych przeznaczonych do zajęć praktyczno-technicznych. Chełmińska Fabryka Akcesoriów Meblowych w Chełmnie od dłuższego czasu kooperuje ze szkołami, z dobrymi jak dotychczas rezultatami. Pozwala to na ścisłe powiązanie zakładu, jego załogi ze szkołą i młodzieżą. Ważnym aspektem tej współpracy jest pomyślny przebieg rekrutacji do szkoły przyzakładowej.

W środowisku wiejskim wskazano na następujące zakłady, w których mogą odbywać się praktyki przemysłowe: Państwowe Gospodarstwa Rolne, Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne, Państwowe Ośrodki Maszynowe, Spółdzielnie Kółek Rolniczych, Gminne Spółdzielnie "Samopomoc Chłopska", Lasy Państwowe i inne drobne zakłady usługowe.

Biorąc pod uwagę niewielką liczbę uczniów w szkołach na terenie gmin oraz wielkość i liczebność Państwowych Gospodarstw Rolnych, Spółdzielni Produkcyjnych i Spółdzielni Kółek Rolniczych stwierdzić trzeba, że odpowiedniej pracy fizycznej dla uczniów jest wiele. W wymienionych zakładach młodzież może wykonywać następujące prace:

- zbieranie kamieni leżących na polach,
- zbiór ziemiopłodów,
- prace pielęgnacyjne upraw "kwalifikowanych" /np. wybieranie zbóż obcych/,
- zbiór owoców i inne prace sadownicze,
- wykonywanie prac związanych z uprawą warzyw począwszy od początku wegetacji do końcowego zbioru,
- wykonywanie skrzynek do owoców,
- prace związane ze zbiorem płodów,

- czyszczenie i konserwacja maszyn,
- prace w pasiekach,
- odchwaszczanie szkółek leśnych,
- zakładanie kwater leśnych,
- wykonywanie gniazd lęgowych dla ptactwa oraz ich oczyszczanie,
- oczyszczanie terenów powyrębowych z chrustu,
- dokarmianie zwierzyny leśnej.

Podane tu przykłady stanowią jedynie część ważniejszych prac dostępnych dla dzieci i młodzieży zarówno w środowiskach wielkomiejskich, małomiasteczkowych i wiejskich.

Uzyskany materiał pozwala na wyciągnięcie kilku wniosków, a mianowicie:

- W rozpatrywanych środowiskach istnieją możliwości realizacji praktyk uczniowskich. Terenem praktyk mogą być w większym lub w mniejszym stopniu wszystkie zakłady pracy. Dobór i zakres prac zależny będzie od inwencji szkoły i możliwości zakładu pracy.
- Niektóre szkoły posiadają już określone doświadczenia w zakresie organizacji prac fizycznych na rzecz zakładów w swoich środowiskach, jednak prace te w wielu przypadkach nie są skoordynowane.
- Praktyki uczniowskie dają znaczne korzyści materialne szkołom i zakładom przemysłowym.
- Praktyki uczniowskie wywierają pozytywny wpływ na stosunek młodzieży do pracy, a przede wszystkim pracy fizycznej.
- Wymienione rodzaje prac można uznać jako uszczegółowienie programu nauczania pracy-techniki.

3. Praktyki uczniowskie w opinii kierownictw zakładów pracy

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z dyrektorami przedsiębiorstw starano się uzyskać opinie dotyczące takich zagadnień jak: możliwości zatrudnienia młodzieży w danym zakładzie, ilość uczniów zatrudnionych jednocześnie i ich wieku, zakresu wykonywanych prac, korzyści jakie widzą dyrekcje zakładów z pracy młodzieży na rzecz tych zakładów i szkoły, termin realizacji praktyk i czasu ich trwania, trudności występujące przy organi-

zowaniu praktyk uczniowskich.

Wywiady z dyrektorami fabryk dostarczyły wielu cennych informacji dotyczących zakresu prac uczniów w zależności od charakteru i profilu produkcji danego zakładu. Okazało się, że istotną sprawą dla przedsiębiorstw jest wiek uczniów. Najchętniej zatrudniałyby one młodzież klas VI-VIII i klas I-IV liceum ogólnokształcącego. Tylko w nielicznych przypadkach sugerowano możliwość zatrudnienia uczniów klas V. Byłyby to prace polowe i prace w przetwórstwie owocowo-warzywnym. Ponadto zakłady mają kłopoty z przygotowaniem odpowiedniej liczby stanowisk pracy dla młodzieży. Dotychczas nie mówiło się zbyt wiele na temat możliwości wprowadzenia młodzieży do pracy na teren zakładów, a tym samym nie tworzono specjalnych stanowisk dla uczniów.

Badane zakłady wykazały duże zainteresowanie pracą fizyczną uczniów. Wynika to, między innymi, z faktu, że praktyki uczniowskie w dużym stopniu mogą przyczynić się do pozytywnego rozwiązania problemu naboru uczniów, których zakłady szkolą dla swoich potrzeb zabezpieczając sobie kadrę wykwalifikowanych pracowników. Szkoły zaś poprzez organizację praktyk w zakładach pracy mają możliwości prowadzenia orientacji zawodowej uczniów.

Obok walorów wychowawczych, jakie zawiera w sobie praca fizyczna uczniów, nie bez znaczenia są korzyści materialne, tak dla zakładów jak i szkół oraz młodzieży. Dyrekcje zakładów wskazywały na duże możliwości korzystania z zakładowych środków transportu przy organizowaniu wycieczek szkolnych. Ponadto podczas przeprowadzanych wywiadów spotykano się z propozycjami w zakresie wyposażenia w odpowiedni sprzęt i narzędzia pracowni szkolnych do zajęć praktyczno-technicznych. Badani dyrektorzy widzą jednak szereg problemów, które trzeba rozwiązać, aby praktyki uczniowskie mogły odbywać się bezkolizyjnie. Mianowicie nieuregulowana jest strona prawna pracy młodocianych i opieki nad nimi: praktyki uczniowskie wymagają systematycznego ich planowania na długi okres czasu z uwzględnieniem potrzeb wszystkich szkół danego terenu.

4. Praktyki uczniowskie w świetle przeprowadzonych badań

Zaplanowane i przeprowadzone eksperymenty miały za zadanie dostarczyć uwag i spostrzeżeń dotyczących następujących problemów:

1. Jaki wpływ na realizację praktyk uczniowskich mają wstępne prace organizacyjno-przygotowawcze?
2. Jaki jest stosunek uczniów do pracy fizycznej?
3. Kto i jak przygotowuje instruktą i organizuje opiekę nad uczniem w czasie wykonywania pracy?
4. Czy rodzaj prac jest dostosowany do wieku i właściwości psychofizycznych ucznia?
5. Jakie korzyści daje praca ucznia w odniesieniu do środowiska, zakładu pracy i szkoły?
6. Jakie walory dydaktyczne i wychowawcze kryje w sobie praca fizyczna uczniów?
7. Jakie mogą zaistnieć inne nieprzewidziane trudności w realizacji praktyk uczniowskich?

Prowadzone badania eksperymentalne, w różnych zakładach z młodzieżą szkół podstawowych i średnich w zakresie realizacji praktyk stanowią podstawę do wyprowadzenia sądu, iż prace fizyczne mogą być realizowane niezależnie od środowiska i zakładu pracy. Warunkiem ich powodzenia jest prawidłowe planowanie i organizacja zajęć na terenie zakładów pracy. Z przeprowadzonych zajęć - praktyk uczniowskich w osiemnastu zakładach przemysłowych wynika:

1. Poszczególne szkoły /nauczyciele prowadzący eksperyment/ rozwiązywały sprawy organizacyjne i merytoryczne związane z tymi praktykami we własnym zakresie. Brak jest wzorów, które ułatwiłyby i ujednoliciły kontakt z zakładami pracy. W takiej sytuacji jakość praktyk uzależniona była, w znacznym stopniu od inwencji i umiejętności organizacyjnych nauczycieli prowadzących eksperyment.
2. Uczniowie, na ogół, biorą chętnie udział w dobrze zorganizowanych pracach, głównie dlatego, że widzą pożytek ekonomiczny dla zakładu produkcyjnego z własnej pracy oraz korzyści materialne z zarobionych pieniędzy.

3. Zakłady pracy dysponują odpowiednimi dla młodzieży rodzajami prac. Brak jednak i w zakładach i w szkołach dobrego rozeznania w tym zakresie.
4. Zakłady przemysłowe domagają się uregulowania strony prawnej pracy młodocianych. Dotyczy to, między innymi, opieki nad młodzieżą w czasie praktyk.
5. Zakłady pracy i szkoły nie mają wypracowanych form współpracy w zakresie organizowania praktyk.

5. Wnioski

Biorąc za podstawę przeprowadzone eksperymenty, badania wśród nauczycieli, dyrektorów fabryk i literaturę można wyciągnąć następujące wnioski:

1. W zakresie możliwości realizacji praktyk uczniowskich:
 - niezależnie od środowiska w którym znajduje się szkoła w istniejących zakładach produkcyjnych jest wystarczający zakres prac możliwych do wykonania przez młodzież szkolną,
 - zakłady produkcyjne i ich załogi widzą możliwość zatrudnienia młodzieży szkolnej w swoich zakładach w ramach praktyk uczniowskich.
2. W zakresie organizacyjnym i prawnym:
 - ważnym przy realizacji praktyk uczniowskich jest dobra organizacja, odpowiednie zabezpieczenie frontu prac, wyposażenie w narzędzia i odpowiednie stanowiska pracy,
 - praktykę młodzież winna rozpoczynać w godzinach rannych. Pozalekcyjny charakter pracy fizycznej jest znacznym przeciążeniem ucznia i nie wywołuje większych chęci do pracy. W związku z tym należy wydzielić odpowiednie dni w tygodniu lub miesiącu na pracę fizyczną młodzieży,
 - wprowadzenie praktyk uczniowskich do zakładów pracy wymaga opracowania odpowiednich aktów normatywnych w zakresie pracy fizycznej młodzieży na terenie zakładów, uwzględniających rodzaj prac możliwych do wykonania, warunki higieny i bezpieczeństwa pracy,
 - inicjatorem organizowania praktyk uczniowskich powinna być szkoła w ścisłym współdziałaniu z określonymi zakładami

pracy. Praktyki powinny stanowić integralną część planu dydaktyczno-wychowawczego szkoły; za ich organizację powinna być odpowiedzialna cała rada pedagogiczna. Należałoby też rozważyć możliwość powołania odpowiednich koordynatorów do spraw praktyk uczniowskich na szczeblu gmin, miasteczek i dzielnic dużych miast,

- należałoby przyjąć zasadę, że praktyki przemysłowe obejmowałyby młodzież począwszy od klasy V i organizowane byłyby w zasadzie raz w miesiącu dla określonej grupy wiekowej w granicach 4-5 godzin dziennie,
- uczniom klas IV należałoby zorganizować pracę fizyczną w obrębie szkoły bądź też najbliższego środowiska,
- praktyki powinny być zaplanowane i zorganizowane dokładnie ponieważ nie mogą zakłócać normalnego rytmu pracy szkoły i zakładów pracy. Wskazane byłoby też, aby zakłady pracy składały do szkół oferty określonych prac.

3. W zakresie efektów wychowawczych i ekonomicznych:

- efekty pracy uczniów muszą być widoczne i docenione przez dorosłych, co wpływa mobilizująco na młodzież i uwalnia ją od kompleksów,
 - młodzież i szkoły widzą poprzez realizację praktyk uczniowskich możliwość gromadzenia funduszy, które mogą być wykorzystane np. na organizowanie obozów wypoczynkowych i inne cele,
 - potrzebna jest popularyzacja pracy fizycznej młodzieży poprzez środki masowego przekazu. Wymagane byłoby większe popularyzowanie dobrej organizacji pracy młodzieży i ukazywanie jej efektów, podobnie jak to się czyni w pracach dorosłych,
 - należy umożliwić uczniom poszczególnych klas odbywanie zajęć praktycznych w różnych typach zakładów produkcyjnych celem rozwijania zainteresowań i poznawania różnych zawodów,
 - zagadnienie praktyk uczniowskich powinno znaleźć swoje odbicie w dokumencie ucznia, jakim jest świadectwo szkolne. Pozwoli to podnieść rangę fizycznej pracy w opinii społecznej, a w szczególności u samego ucznia i jego rodziców.
- W niniejszym opracowaniu starano się dać odpowiedź na nie-

które zagadnienia dotyczą możliwości realizacji praktyk uczniowskich, a tym samym wychowania przez pracę.

Zebrane doświadczenia mogą być wykorzystane we współczesnej szkole podstawowej i średniej ogólnokształcącej. Dotyczy to głównie organizacji tego rodzaju zajęć oraz doboru prac możliwych do wykonania w ramach prac społecznych i umownych, przez młodzież szkolną na terenie zakładów przemysłowych.

PRZYPISY:

- ¹B. Suchodolski: Zarys pedagogiki, Warszawa 1966, s. 339
- ²Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej, Warszawa 1963, s. 727
- ³T. Nowacki: Treść i proces kształcenia politechnicznego, Warszawa 1966, s. 146
- ⁴Por. R. Gajewski, J. Napiórkowski: Poziom wiedzy technicznej kandydatów na studia do WSP, Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy, "Studia Techniczne" 1977, nr 4
- ⁵Z. Wiatrowski: Rola nauczyciela wychowania technicznego w procesie wychowania przez pracę, Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy, "Studia Techniczne" 1978, nr 6
- ⁶Por. T. Nowacki: Rola i zadania systemu oświatowego w przygotowaniu do uczestnictwa w społecznym procesie pracy, "Kwartalnik Pedagogiczny" 1974, nr 4
- ⁷Przez termin "praktyki uczniowskie" będziemy tu określali taką działalność praktyczną uczniów, którą przynosi realny pożytek szkole, środowisku i stanowi integralną część procesu dydaktyczno-wychowawczego w szkole, zob. Instytut Programów Szkolnych Technika i Praca w klasach IV-X, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 3
- ⁸T. Nowacki: Wychowanie przez pracę, Warszawa 1976; W. Dąbrowska: Nowe drogi kształcenia politechnicznego w ZSRR, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1972, nr 10; A. Grodzka, M. Urbańska: Problemy politechnizacji w radzieckiej szkole ogólnokształcącej, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1975, nr 9
- ⁹B. Germer: Organizacja kształcenia politechnicznego w NRD, "Wy-

- chowanie Techniczne w Szkole" 1975, nr 2; W. Hempel: Wprowadzenie do socjalistycznej produkcji jako przedmiot nauczania w kształceniu politechnicznym w NRD, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1975, nr 9
- ¹⁰E. Raj: Kształcenie politechniczne w zreformowanej szkole ogólnokształcącej w Bułgarii, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 1
- ¹¹M. Frejman: Niektóre problemy kształcenia politechnicznego w WRL, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 1; W. Bober:
- ¹²Kształcenie techniczne w systemie szkoły ogólnokształcącej na Węgrzech, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1973, nr 9
- ¹²B. Zarzecka: Kształcenie politechniczne w szkołach Czechosłowacji, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1974, nr 10; B. Zarzecka: Wyroba a Skola w 1975 r., "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 4; K. Uździecki: Problematyka kształcenia politechnicznego w Czechosłowacji, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 1; A. Mielec: Wiąz szkoły słowackiej z przedsiębiorstwami przemysłowymi i rolnymi, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1974, nr 6
- ¹³Por. D. Wąsowicz: Organizacja praktyki produkcyjnej młodzieży LO, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1976, nr 5; T. Stradowski: Moje doświadczenia w prowadzeniu praktyk technicznych uczniów klas ósmych w zakładzie pracy, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1973, nr 7; B. Zaorska: Z łódzkich doświadczeń organizacji prac fizycznych dzieci i młodzieży, "Wychowanie Techniczne w Szkole" 1975, nr 7,8

PRACTICAL TRAINING OF PUPILS IN TECHNICAL EDUCATION

Summary

Studies carried out so far as regards the practical training of pupils in industry are reviewed. The results of studies carried out by the Technical Education Department of the Bydgoszcz College of Education are also presented. A number of conclusions were reached on the opportunities for practical training in industry, and on its organisation.

ВОЗМОЖНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ УЧЕНИЧЕСКИХ ПРАКТИК В ОБЛАСТИ
ПРЕДМЕТА "РАБОТА-ТЕХНИКА"

Резюме

В статье автор сделал обзор существующих до сих пор исследований в области возможностей прохождения ученических практик в промышленных предприятиях. В статье представлены также результаты проведенных исследований Факультетом Технического Педагогического Института в Быдгоще, касающиеся этого вопроса. На основании этих исследований автор пришел к ряду выводов, касающихся возможностей проведения ученических производственных практик и их организации.